виконання, без розкриття переговорних пропозицій, мотивів поступок чи іншої конфіденційної інформації.

Отже, медіацію та мирову угоду доцільно розглядати не як взаємозамінні механізми, а як різні за правовою природою інструменти консенсуального врегулювання спору. Медіація створює простір для формування домовленостей і дозволяє сторонам ширше враховувати їхні інтереси, тоді як мирова угода забезпечує процесуальне оформлення погодженого результату в суді та можливість його примусового виконання. Найбільш послідовною моделлю їх взаємодії є відтворення у мировій угоді лише тих положень медіаційного результату, які необхідні для завершення судової справи й виконання домовленостей, із збереженням конфіденційності решти змісту медіації.

Література:

1. Федоренко Т.В., Кармаза О.О., Каращук К.Л. Вирішення спадкових спорів в Україні: переговори, медіація, врегулювання спору за участю судді, мирова угода, позовне провадження в цивільному судочинстві. Наукові інновації та передові технології. 2026. № 4(56). С. 3549-3562. DOI: 10.52058/2786-5274-2026-4(56)-3549-3562.

2. Петренко Н.О. Щодо правової природи та поняття мирової угоди. Правовий часопис Донбасу. 2024. № 2 (87). С. 25-29. DOI: 10.32782/2523-4269-2024-87-25-29.

3. Кармаза О.О., Федоренко Т.В., Дурнов Є.С. Мирова угода в цивілістичному процесі: історико-правовий аспект. Науковий вісник публічного та приватного права. 2025. Вип. 6. С. 215-220. DOI: 10.32844/2618-1258.2025.6.33.

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-57

ПРИВІД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Тарасюк Сергій Миколайович
доктор філософії у галузі права,
керуючий партнер АО «Тарасюк і Партнери» (Київ, Україна)
м. Київ, Україна

У сучасних умовах розвитку кримінального процесуального законодавства України та посилення впливу міжнародних стандартів захисту прав людини особливо значимою стає проблема забезпечення

ефективних гарантій прав і свобод особи в разі застосування заходів процесуального примусу. Найбільш актуальним це питання стає під час застосування заходів примусу короткочасного характеру, які спрямовуються передусім на забезпечення належного перебігу кримінального провадження та безпосередньо пов'язані з втручанням у сферу особистої свободи людини.

У межах кримінального провадження насамперед таким заходом є привід, передбачений ст. 140 КПК України. Даний захід обумовлюється короткочасним обмеженням свободи особи, що зумовлює необхідність у дотриманні вимог законності, обґрунтованості та пропорційності його реалізації.

Дослідження чинного кримінального процесуального законодавства дає підстави стверджувати про існування різних підходів до нормативного регулювання приводу. Так, привід законодавець розглядає як захід забезпечення кримінального провадження (далі – ЗЗКП), спрямований на забезпечення належної процесуальної поведінки учасника провадження та його явки до органу досудового розслідування чи суду.

Разом з тим формальне нормативне визначення приводу не повністю відображає реальний характер обмежень, яких зазнає особа. У разі застосування приводу особа на короткий термін обмежується у свободі пересування та перебуває під контролем уповноважених державних органів, а в окремих випадках до неї може застосуватися фізичний вплив. Таким чином, привід не слід розглядати лише як засіб забезпечення участі особи у кримінальному провадженні, оскільки його практичне застосування безпосередньо пов'язане з примусовим обмеженням її особистої свободи.

У цьому контексті важливе значення становить практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) щодо тлумачення положень ст. 5 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ). Так, у справі «Guzzardi v. Italy» ЄСПЛ визнав, що для оцінки втручання у право на свободу вирішальним є не назва заходу в національному законодавстві, а його фактичний зміст, зокрема тип, тривалість, наслідки та спосіб реалізації (п. 92) [1]. Аналогічний підхід було застосовано і в справі «Austin and Others v. the United Kingdom», у якій Суд зауважив щодо необхідності комплексно оцінювати фактичні обставини застосування заходу та реальний ступінь обмеження свободи особи (п. 57) [2].

Таким чином, правову природу приводу не слід визначати лише через його формальне місце у системі ЗЗКП. Під час реалізації приводу вирішальне значення має характер втручання у право особи на свободу та особисту недоторканність, оскільки саме він дозволяє об'єктивно визначити примусову сутність приводу та обґрунтувати необхідність посилення процесуальних гарантій захисту прав людини в разі його застосування.

Отже, слід визнати, що привід має складну правову конструкцію, оскільки поєднує забезпечувальне функціональне призначення та примусовий механізм реалізації. Відповідно до ст. 140 КПК України привід полягає в примусовому супроводженні особи до місця її виклику у визначений в ухвалі час особою, на яку покладено виконання відповідного судового рішення.

Зазначимо, що спосіб реалізації приводу свідчить про його примусовий характер. Насамперед це виявляється в тому, що захід застосовується на підставі відповідної ухвали незалежно від волі особи. Вона не може відмовитися від її виконання, самостійно визначати порядок своєї участі у процесуальній дії чи обирати спосіб прибуття до визначеного місця. Виконання приводу забезпечується владними повноваженнями уповноважених державних органів, законним вимогам яких особа зобов'язана підкоритися. Унаслідок цього вона на певний час втрачає можливість вільно пересуватися, самостійно визначати своє місцеперебування та напрямок руху, оскільки перебуває під контролем осіб, які виконують ухвалу про привід.

Для застосування даного заходу законодавством передбачено окремі підстави, а саме спеціальну процедуру розгляду відповідного клопотання, постановлення окремої ухвали слідчого судді або суду та порядок виконання такого рішення. Наявність цього процесуального механізму доводить, що привід є окремим заходом процесуального примусу.

Особливою ознакою приводу є те, що його виконання забезпечується можливістю застосування заходів фізичного впливу. Так, у випадку невиконання особою законних вимог щодо виконання ухвали уповноважені суб'єкти мають право застосовувати примусові дії, необхідні для її супроводження до місця виклику. Саме можливість силового виконання найбільш чітко відображає сутність приводу як заходу державного примусу.

Сучасні науковці намагаються переосмислити правову природу приводу крізь призму фактичного характеру втручання в права людини. Так, О. А. Сопронюк визначає привід як захід кримінального процесуального примусу, покликаний гарантувати ефективність інститутів кримінального процесуального права, а не карати за порушення диспозиції кримінальної процесуальної норми [3, с. 74, 89]. Ю. Головата вважає привід заходом процесуального примусу, що виявляється в затриманні і примусовому доставленні особи до суду [4].

Узагальнення зазначених вище наукових тверджень дозволяє дійти висновку, що в сучасному розумінні привід доцільно розглядати як захід, який поєднує забезпечувальне функціональне призначення та примусову природу. За функціональним призначенням він є ЗЗКП, але спосіб реалізації свідчить про наявність ознак самостійного заходу

процесуального примусу, застосування якого пов'язане з фактичним втручанням у право особи на свободу та особисту недоторканність.

Значимою допустимою умовою застосування приводу в кримінальному провадженні є наявність законних підстав, які підтверджують необхідність відповідного втручання в права та свободи людини. Їх встановлення має ключове значення для дотримання законності та запобігання необґрунтованому процесуальному примусу, оскільки саме підстави являють собою первинну гарантію від свавільного втручання держави у сферу особистої свободи особи.

Згідно зі ст.ст. 139, 140, 142 КПК України підставою для застосування приводу є неприбуття підозрюваного, обвинуваченого або свідка за належним викликом без поважних причин або неповідомлення про причини свого неприбуття. Отже, застосування приводу можливе за наявності двох основних умов: належного інформування особи про її виклик та відсутності у неї об'єктивних причин, які перешкоджали їй прибути до органу досудового розслідування чи суду.

Разом з тим чинне кримінальне процесуальне законодавство містить суттєві гарантійні прогалини в нормативному регулюванні підстав застосування приводу. Зокрема, згідно з положеннями ч. 3 ст. 142 КПК України перевірка допустимості застосування приводу зводиться лише до формального встановлення належного виклику особи та відсутності поважних причин її неприбуття. Законодавство не зобов'язує слідчого суддю або суд оцінювати необхідність застосування відповідного заходу процесуального примусу з точки зору співмірності втручання в права людини.

Зазначимо, що законодавством не передбачено проводити перевірку щодо існування об'єктивної необхідності застосування приводу в конкретній процесуальній ситуації та можливого використання менш обмежувальних заходів забезпечення явки особи і відповідності характеру втручання завданням та потребам кримінального провадження. Унаслідок цього привід часто сприймається не як винятковий процесуальний захід примусу, допустимий лише за наявності реальної процесуальної потреби, а як стандартний спосіб реагування на неявку учасника кримінального провадження.

Даний підхід не зовсім узгоджується із сучасним гарантійним розумінням кримінального процесу та практикою ЄСПЛ. Будь-яке втручання держави в право особи на свободу та особисту недоторканність має бути не лише формально законним, а й необхідним та пропорційним визначеній процесуальній меті.

Зважаючи на зазначене, доцільно нормативно закріпити обов'язок слідчого судді або суду проводити оцінку не лише формальної наявності передбачених законом підстав для застосування приводу, а й реальної процесуальної потреби забезпечення участі особи в кримінальному

провадженні, можливості застосування менш обмежувальних заходів для досягнення процесуальної мети та ступеня втручання в права і свободи особи, дотримуючись пропорційності в застосуванні приводу із завданнями конкретного кримінального провадження. Окреме значення мають також причини неприбуття особи та належність її інформування про виклик, оскільки саме ці обставини безпосередньо впливають на обґрунтованість застосування відповідного заходу процесуального примусу. Даний підхід сприятиме кращому балансу між інтересами кримінального провадження та захистом прав і свобод людини.

Література:

1. Guzzardi v. Italy : judgment of the European Court of Human Rights of 6 November 1980, application no. 7367/76. URL: https://policehumanrightsresources.org/case-of-guzzardi-v-italy-application-7367-76
2. Austin and Others v. the United Kingdom : judgment of the European Court of Human Rights of 15 March 2012, applications nos. 39692/09, 40713/09, 41008/09. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-109581%22]}
3. Сопронюк О. А. Кримінальні процесуальні санкції : дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2020. 240 с.
4. Головата Ю. Привід як захід процесуального примусу та наслідки невиконання ухвали про привід. URL: https://bh.vn.court.gov.ua/sud0202/pres-centr/news/355470/

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-58

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ДЕКОНСТРУКЦІЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАВА

Ткаченко Олександр Валерійович
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії права, міжнародного права
та приватного права,
Київський міжнародний університет
м. Київ, Україна

Цифровізація (діджиталізація) цілком слушно визначається найбільш вагомим зрушенням, спричиненим Третьою і вкоріненим Четвертою індустріальною революцією [1, с. 35]. Вона докорінно змінює не лише економічні та соціальні практики, а й ставить під питання усталені